

MARTIN ŠRAJER / 29. 10. 2021

Povodeň

Katastrofický film u nás nemá žádnou tradici. Pro žánr náročný z hlediska finančního i trikového v českém filmovém průmyslu neexistovaly vhodné podmínky. Výpravný, jen vzácně uváděný snímek Martina Friče z roku 1958 nicméně řídí konvence katastrofického žánru, byť jsou podřízené schématu budovatelského dramatu.

Od večera do rána sledujeme v *Povodni* boj skupiny postav s valící se vodou i vlastními předsudky. Předzvěstí katastrofy jsou ještě před úvodními titulky autentické záběry zatopených domů a zahrad. Dokumentární ráz má i úvodní sekvence filmu, ukazující postupně hustý déšť, stoupající hladinu řeky, zaplavené pole, vodu stékající ze skal... Teprve po tomto obeznámení s ústředním živlem kamera skrz kapky intenzivního deště najíždí na skromné stavení stojící u břehu řeky.

V něm sklesle vyčkává trojice takřka nehybných postav. Starý převozník Ryba (Zdeněk Štěpánek), jeho syn Josef (Otomar Krejča) a Josefova manželka (Slávka Budínová). V posteli leží ještě nemocný syn, kterého zatím nevidíme. Kvůli němu se Josef vydává do vsi pro lékaře.

Posledním členem rodiny je Rybův druhý syn Karel (Gustav Heverle). Ten se ale s otcem rozhádal kvůli práci na stavbě přehrady, která patriarchu připravila o práci. Horní patro domu obývá podnájemník, bulharský dělník Marko (Karel Fiala), zamilovaný do místní dívky Zuzky (Ivanka Devátá). Stejně jako ostatní muži z okolí je povolán k přehradě.

Právě kvůli ošetřování dělníků zraněných při usilovné snaze zachránit rozestavěné vodní dílo před velkou vodou není lékař, za nímž se Josef vydal, přítomen ve své ordinaci. Zoufalý otec proto také míří k obří betonové stavbě, čímž zároveň přirozeně dochází k rozšíření komorního rodinného dramatu o drama kolektivu. Dál paralelně sledujeme boj o záchranu chlapce i přehrady, jejíž protržení by ohrozilo mnohonásobně víc životů.

Kvůli prolomení hrází rybníků v horním toku řeky už ovšem došlo k prudkému vzednutí hladiny a voda s sebou strhává vše, co jí přichází do cesty. Nebezpečí představuje zejména hromada nezabezpečených klád, které se hromadí u propustí přehrady. Kdyby jej ucpaly, přehrada by nápor nevydržela. Podobně jako v amerických katastrofických filmech se zástupci různých sociálních vrstev, také v *Povodni* probíhá současně se snahou zabránit neštěstí tříbení charakterů jednotlivých postav, reprezentujících hodnotově odlišné subsvěty.

Starý Ryba je zatvrzelým nepřítelem pokroku, který pro něj zosobňuje přehrada. Zdeňku Štěpánkovi scénář Jiřího Muchy, Miroslava Hubáčka a Martina Friče prikazuje po většinu děje sedět na stoličce u kamen, tvářit se zle a občas zahlásit něco o osudu, beznaději a zaslouženém božím trestu. Také kříž situovaný na viditelném místě nad postelí s nemocným dítětem napovídá, že v Rybově domácnosti má prim víra v Boha, nikoliv v silnou techniku a kolektivní práci.

Zatímco neustávající déšť postavám přiděluje starosti, dílo člověka budí údiv. Poprvé jej vidíme, když Josef přichází na přehrada. Drobná tmavá lidská figura působí vedle monumentální, reflektory ozářené stavby zranitelně, až bezvýznamně. Jedná se o jeden z řady trikových záběrů. K jeho vytvoření byla použita tzv. putující maska, kdy jsou zkombinovány dva pásy filmu. V pozadí se přitom neskví skutečná přehrada, ale její model postavený za barrandovskými ateliéry.

Josef je postavou propojující osobní a kolektivní drama i staré s novým. Nehledí na vztek svého zpátečnického otce, připraveného o jeho „soukromé“ podnikání, a přidává se k desítkám statečných mužů, kteří se situaci snaží zachránit s pomocí organizované činnosti a nákladních automobilů. O motiv bratské pomoci z východu obohacuje příběh Marko, jehož asimilaci s československým prostředím dokládá idylický vztah se Zuzkou. Hrdinný Bulhar nakonec prokáže největší obětavost a zaplatí nejvyšší cenu.

Také dramatické scény s protržením hráze rybníka nebo vodou strhávající hromady dřeva vznikaly s pomocí modelů a triků. Jejich podobu určil nejdříve obrazový scénář, na němž se vedle Friče podílel architekt Chrudoš Uher a kameraman Václav Hanuš. Bližší záběry s herci se natáčely v trikovém ateliéru s velkou nádrží, kde byly také postaveny modely řeky a přehrady a uměle vytvořen prudký déšť a vítr. Jen zlomek

scén, například chytání klád ze břehu a loděk, se točil v reálu.

Zejména realizačně složité trikové scény filmu přidávají na atraktivitě. Jeho zápletky, operující s obehranými budovatelskými stereotypy a schematickými postavami, zřejmě vyznívala kaširovaně již v době premiéry. Ve stejné době mohli diváci v československých kinech vidět psychologicky vrstevnatá dramata jako *Škola otců*, *VIČÍ jáma*, *Zde jsou lvi* nebo *Dnes naposled*, předznamenávající radikální novovlnový odklon od strnulých norem socialistického realismu.

<https://youtu.be/6R74AVrEnx8>

Povodeň (Československo 1958). Režie: Martin Frič, scénář: Jiří Mucha, Miroslav Hubáček, Martin Frič, kamera: Václav Hanuš, hudba: František Škvor, hrají: Zdeněk Štěpánek, Otomar Krejča st., Slávka Budínová, Gustav Heverle, Karel Fiala, Ivanka Devátá, Jan Pivec a další. Filmové studio Barrandov, 74 min.